

מזת אורזילא

(רבי יוסי מן יוקרת)

שיכתוב ועיבוד: אמנון בקר. (1975)

מאת ה. סקלר. (1917)

הדמויות

אמורא.	יוסי
אשתו של יוסי	ילתא
נזיר	עיליש
	(אבא יודן
	(
	(שילא
	(
תלמידי רבי יוסי	(פפא
	(
	(אבינא
	(
	(דוסתאי

המקום: יוקרת. בגליל. הזמן: מאתים וחמישים שנה אחרי החורבן.

מערכה ראשונה

(גן לפני טירת רבי יוסי מיוקרת. מימין צלע צוק. מאחריה תהום עמוקה. משמאל דרך מובילה אל יער במורד ההר. הגן מוקף גדר. לאורך הגדר דרך רחבה. תאנה רחבת ענפים פורשת צלה על הבית. סביב לגזעה - ספסל עגול. ענפיה מאפילים על החלון האחרון בקומה העליונה. אצל שער הגדר מעין ספסל רחב מוקף דשא. השמש שוקעת. ילתא יושבת על הספסל תחת לתאנה וטווה. עיליש הנזיר נראה יורד לאטו בדרך היורדת מהיער).

עיליש

(מעבר לגדר) ברכת אלהים עליך, ילתא, אשת רבי יוסי הגדול. עדיין את עוסקת בפלך מבוקר עד ערב. על אשת חיל כמותך אומר הכתוב: ...ורחוק מפנינים מכרה. בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה.

ילתא

אתה זה, עיליש? ימים על ימים לא ראינו את פניך ביוקרת.

עיליש

חמש עשרה שנה, ילתא.

ילתא

האמנם? הלב הזוכר מקפיא את הזמנים על עמדם. כאילו היה זה אתמול. עיליש. מתי עזבת את המערה?

עיליש

היום עם עלות השחר. השמש יפה להפשיר זכרונות שהלב מקפיא. אני מלווה את השמש בדרכה ממזרח למערב.

ילתא

חה! בחיי, מלאכה נקיה וקלה. ומי יבצור ויעולל את כרמך?

עיליש

כרם שהעלה באושים, מה טעם לנטור? אין חכמה לאשה אלא בפלך. הלא נזיר אני מאז. למה לי כרם?

ילתא

כך. לא איכפת לי כלל אם תשוטט כל היום בשמש. אני בוחרת לשבת פה. בצל.

עיליש

זקן ושבע ימים כמוני מתגעגע אל מעט אור שמש.

ילתא

אתה משתחווה לשמש כעובד אלילים ממש. היזהר עיליש, שלא יודע הדבר לרבי יוסי. הוא יגזור עליך שוב ארבע מיתות בית דין בבת אחת.

עיליש

קפדן רבי יוסי. קפדן גדול ונורא. מי שבא בצל קורתו, עליו להיות טהור וצדיק וירא שמים. אומרים כי גם חמורו צדיק גמור הוא. אם יהין מי לסור מדרך הישר – ענוש ייענש ביד חזקה. אבל אני – מי אני? תולעת זוחלת במחילת עפר אצל רבי יוסי, צור הגליל. קטונת עיליש. קטונת גם מחמורו הצדיק וירא-אלהים.

ילתא

חה ! חה! אל תקנא בחמורו, עיליש. גם הוא יובא לקרבן על מזבח הצדק של רבי יוסי. (קמה) בוא הביתה ושתה ספל חלב.

עיליש

ברוכה תהיי, אבל אל הבית לא אבוא.

ילתא

מה לך, עיליש, נדרת נדר?

עיליש

חלילה. אבל אני שאר מחוץ לתחום. מים לא שאלתי ואת גם חלב תתני לי? מה יעשה לי רבי יוסי בשל כך אם יודע לו? אולי יהפוך גם אותי לחמור צדיק וירא אלוהים?

ילתא

חה ! חה !

עיליש

שוב את לועגת לי, ילתא ? כאז ?

ילתא

לא, עיליש. באמת מתקנאה אני בך. תמיד נדמה לי כי לץ גדול ונורא מתחבא מבעד לכתונת השיער הזאת.

עיליש

מי שמסתפק בקב חרובים, לועג לעולם ומלואו.

ילתא

ועולם ומלואו לוגעים לו בשל אותו קב חרובים.

עיליש

מדה כנגד מדה וחסל. הרי לך סדר העולם וטבע מלואו. הנה רבי יוסי הגדול בא.

(רבי יוסי יוצא מפתח הבית על שני תלמידיו, אבא יודן ושילא. אבא יודן הוא ענק צעיר, לבוש בגדים פשוטים. שילא הוא צעיר יפה, בעל קומה ממוצעת. קלסתר פניו ובגדיו מעידים כי הוא גנדרן ואוהב תענוגות. ילתא חוזרת למקומה על הספסל ואל הפלך).

רבי יוסי

(רואה את עיליש) ברוך הבא, עיליש.

עיליש

ברכת אלהים עליך, רבי יוסי מן יוקרת. לא תימלא אוזן משמוע תורתך הצרופה ואין מספר לתלמידיך.

רבי יוסי

חנופה היא מטבע שאין לה חליפין ביוקרת. באי עולם אינם מזדרזים כך כך לשמוע תורה מיוסדת על האמת, על הדין ועל חומרת המצוות. על כן, מעולם לא היה מספר תלמידי רב. יודע אני את כל זה.

עיליש

אבל מספרם הולך וגדל. אומרים כי השנה גדל מספרם פי עשרה.

רבי יוסי

(בחיוך) למספר תלמידיו של רבי עקיבא בן יוסף עוד לא הגיעו.

עיליש

אבל אות הוא כי עוד מעט ומעיינות תורתך יפרצו החוצה.

רבי יוסי

דרכה של יוקרת אינה סוגה בשושנים. קשה להם, לצעירים, להרכין את ראשם ולשאת בעול. הם שבים כלעומת שבאו בלי שישמשו כל צרכם.

עיליש

בריונים! רק להתהולל רצונם. רק לאהוב נשים ויין. (לאבא יודן) לא כך, אבא יודן? לא דבר קטן הוא לצאת בעקבותיו של רבי יוסי הגדול. אבל אל יפול רוחך. עסוק בתורה ובמצוות בלי לבטל זמן. ואם לא תגיע, חלילה, למדרגת רבך, אפשר שתגיע, לכל הפחות, למדרגת חמורו הצדיק.

רבי יוסי

(בכעס) עיליש. הקדוש ברוך הוא יסד את עולמו על האמת, על הדין ועל תשלום. זאת היא התורה ואין נוהגים בה קלות ראש וליצנות. כך סתם הדיוטות ועל אחת כמה וכמה – נזירים שפרשו למערתם! (לאבא יודן) אני הולך לראות את העדר בקרבת גוש חלב.

אבא יודן

קרה דבר מה?

רבי יוסי

חוששני כי חטאתי בהסגת גבול שלא מדעת. שכני חנילאי טוען כי צאני רועה בשדהו. אני אקרא לרועים ואסמן להם את הגבול. נצטרך, גם, לשאת בנזק שנגרם. אתה שמור על הבית, אבא יודן. (לעיליש) לאן אתה, עיליש?

עיליש

עיליש הקטן ורבי יוסי הגדול מזדמנים לאותה דרך. ח! מי יבין לדרכי ה'! נס מיוחד יש פה. בלי ספק. (מרים את מקלו ומקשקש לאבא יודן בצלעו) בוא הנה בר סמכא ואשמיעך דבר מה: כשתגדל, התצרח גם אתה כל היום כי העולם עומד על הדין ועל הדין ועל הדין.

אבא יודן

תלמידו של רבי יוסי אני. תורתו – תורתך.

עיליש

רוח נבואה נצנצה בי. אתה לא תיפטר מן העולם בדין. אתה לא תבוא אל המנוחה עד שלא תיזקק לרחמים. לחסד, לחנינה ולרחמים.

רבי יוסי

(לילתא) ארזילא, איה?

ילתא

בבית. האוצר שמור היטב.

רבי יוסי

הכנסי גם את וסגרי את הדלת אחרוך. (ילתא נכנסת) נלך, עיליש.

עיליש

(לאבא יודן) זכור מה שנבאתי לך, בחור. (הוא ורבי יוסי יוצאים)

שילא

חה! חה! חה!

אבא יודן

(ברוגז) על מה אתה צוחק, גנדרן יפהפה!?

שילא

הסמרטוט הזקן קיצץ בכנפך, חה!

אבא יודן

אתה מבקר את תורתו של תורת רבי יוסי הגדול.

שילא

תורתו של עיליש? חה! כתונת שיער ומערה אפלה? לא. אבל אני אוהב את הלץ הזקן. הוא היחיד שאינו פוחד מפני רבי יוסי הגדול.

אבא יודן

אין פחד במקום אהבה. אילו אהבת את רבך....

שילא

(משסע דברי הקודם) ...אילו אהבתי את רבי? פקחים אינם מבזבזים אהבה אצל גברים. (פונה ללכת) אני הולך ליער. אתה תילוה אלי?

אבא יודן

עלי לשמור על הבית.

שילא

אסרו חג היום. עוד מעט ישובו התלמידים ליוקרת. אנחנו נשב עוד הפעם כלואים כל היום בבית המדרש. בוא. נצא אל היער לקטוף שושנים.

אבא יודן

שושנים?

שילא

אורזילא אוהבת שושנים.

אבא יודן

אני אשאר פה

(שילא מתרחק ליער. אבא יודן משתטח על הספסל ומתנמנם. ילתא באה מן הבית. היא מביטה סביב ויושבת אצל התאנה. חלון נפתח למעלה. אורזילא, עלמה צעירה ותוססת, מרכינה ראשה בעד החלון).

אורזילא

אמא! אמא!

ילתא

מה לך, בת שלי?

אורזילא

את נמלטת לגן ואותי עזבת בבית. כמה מאוס לשבת כל היום, כלואה בחדרי.

ילתא

יצאתי לבדוק אם יש פה איש. רדי גם את.

אורזילא

איפה העריץ האיום?

ילתא

הלך. אפשר קצת לנשום אויר צח.

אורזילא

מי שומר על הבית?

ילתא

אבא יודן. יכולה את לרדת. הוא לא ילשין עליך.

אורזילא

הדוב הנוהם הזה. איפה הוא?

ילתא

(קמה) תיכף אראה. (מוצאת את אבא יודן הישן) הוא ישן ליד השער.

אורזילא

את יודעת, אמא? הדוב חושק בי. (נוהמת) בו-הו בו-הו. אולי אהיה לדובה? אז גם אני אנהום כמוהו. בו-הו! בו-הו!

ילתא

טפשה שכמותך. רדי אלי.

אורזילא

עוד מעט ארד. (החלון מול התאנה נפתח. אורזילא מטפסת מן החלון על אחד מענפי העץ מעל לראשה של ילתא).

ילתא

אורזילא! אורזילא? (קמה כדי לחפשה בבית)

אורזילא

(כציפור) י ל ת א.....יל – תא!

ילתא

אווזת בר שכמותך! רדי מן העץ!

אורזילא

(מחקה את קול אביה) השגיחי על הבת, ילתא! הכנסי אל הבית וסגרי את הדלת אחרוך!

ילתא

חה! חה! שדה קטנה! היזהרי שלא ליפול...(חוזרת לשבת).

אורזילא

אילו ראה אותי העריץ כאן, היה קורע אותך לגזרים (שוב מחקה את אביה) "מארת אלהים על אם שכמותך!" "ראי איזו בת גידלת. מטפסת על העצים כסנאית!" ועל הדוב היה שופך את כל חמתו. "לזאת תקרא שמירה, אבא יודן?! אתה ראוי לספוג ארבעים מלקות חסר אחת!" חה! חה!

ילתא

אל תלעגי לו. נדמה לי כי העריץ בחר בו לחתנך.

אורזילא

בו?! אני לא רוצה להיות לדובה וללדת דובים קטנים.

ילתא

אבא יודן אוהב אותך.

אורזילא

הה! כולם אוהבים אותי ! פפא ושילא ואביה ודוסתאי. כולם! כולם!
אילו ראית איך הם נועצים בי את עיניהם כשאני מטיילת בגן! אילו שמעת
את אנחותיהם ברגע שאני מעיפה בהם עין (נאנחת בערגה) אה....

ילתא

הלא בגללך נתרבו תלמידיו של העריץ. במשך חמש עשרה השנים שלא היינו
ביוקרת היה מספר תלמידיו קטן. אחד או שנים.

אורזילא

הדוב לא הלך לראות את אמו אפילו בימי החג. הוא חושש להשאיר אותי פה
יחידה עם שילא.

ילתא

גם שילא לא יצא לראות את הוריו בגוש חלב.

אורזילא

שילא בטוח כי אם יניח אותי יום אחד – יבלע אותי אבא יודן על קרבי
ועל כרעי.

ילתא

מי מן השנים מוצא חן בעיניך?

אורזילא

כולם מוצאים חן בעיני. אבל כשאנשא, אנשא לבן מלך רוכב על סוס לבן, שעטרת מרגליות על ראשו. אז אהיה אני לבת מלכה ואת תשתחוו לי...הה! הה!
 אמא...בואי...נתעלל מעט באבא יודן. רוצה את? שקט, אמא...אני אתחבא פה בין העלים. את תלכי ותקראי לדוב שיבוא הנה ותשאלי אותו אם ירצה לקחתני לאשה, ואם נאות העריץ לכך. אז אשליך אני זלזל בראשו והדוב יתחלחל וינהום בוהו!

ילתא

יצאת מדעתך, פתייה?

אורזילא

לכי, אמא. קראי לו.

ילתא

אורזילא. די בשטויות.

אורזילא

אם לא תלכי, אפיל עצמי מן העץ!

ילתא

לילית שכמותך. חכי רגע. (נגשת לאבא יודן) אבא יודן! אבא יודן!

אבא יודן

(מתנער) כן?

ילתא

הוריך גרים בטבריה?

אבא יודן

אמי. אבי אינו בין החיים.

ילתא

אתה הולך לראות את אמך לפעמים?

אבא יודן

לפעמים גברתי.

ילתא

שנה חלפה מיום ששבתי ליוקרת. אתה לא עזבת את המקום אפילו פעם אחת.

אבא יודן

אינני רוצה להיבטל מתורה אפילו יום אחד.

ילתא

שם, לב אם מתגעגע אליך.

אבא יודן

את צודקת, ילתא גבירתי. אבל...

ילתא

(משסעת דבריו) אולי יש טעם אחר לדבר?

אבא יודן

את מנסה אותי בחידות, גבירתי.

ילתא

ריח אהבה עולה באפי.

אבא יודן

עיניך מיטיבות לחדור ללב.

ילתא

פניך אדומים מסומק, בחור. מי היא בחירת לבבך? אני תאבה לדעת.

(אורזילא שולחת רגל ומדגדגת בחוד סנדלה את ערפו של אבא יודן. הוא פונה לראות מה זה אך היא מצליחה להסתתר.)

אבא יודן

אי אפשר לי לענות על שאלתך, גבירתי.

ילתא

מדוע?

אבא יודן

אי אפשר. אלו דברים שבלב.

ילתא

אנסה אני למצוא את פשר החידה: שלוש בנות לשכננו חנילאי. עינים שחורות ושפתיים אדומות לבכירה, שדיים נאים וירכיים עגולות לבינונית וצחוק מפתה וקומה תמירה לצעירה....במי מהן תחשוק, אבא יודן.

אבא יודן

מרחיקה את ללכת, ילתא עדינה.

ילתא

כך? חה! האם בגלל אורזילא לא יצאת מפתח יוקרת זה שנה תמימה!?

אבא יודן

אני יודע שאינני ראוי לבתו של רבי יוסי הגדול.
(רגלה של אורזילא מדגדת ערפו שוב)

ילתא

סרת לרבך כי באורזילא חשקה נפשך?

אבא יודן

לא. איך אעשה זאת?

ילתא

ואל אורזילא, דברת?

אבא יודן

אורזילא!! רוח בוקר באביב, מי יודע את דרכו? איילת הרים בין הסלעים
מי יתחקה על עקבותיה?

ילתא

לבך מנחש היטב, אבא יודן. אתה תרוץ אחריה כל ימי חיך. מי יודע אם
תתפשנה.

אבא יודן

זרועי ברזל מוצק. לבי מעין אהבה. אורזילא תקנן ביניהם כאפרוח בעת
סערה משתוללת.

(אורזילא מנסה לדגדג שוב אך המרחק גדול והיא כמעט נופלת, נתלית
בענף היא פולטת צווחת חרדה).

אבא יודן

(תופשה בזרועותיו ומורידה ארצה) חח!

ילתא

חולדה פראית שכמותך!

אבא יודן

השבעי כי יותר אינך מטפסת על העצים.

אורזילא

(בחיוך) ואם לא אשבע?

אבא יודן

אנעל אותך בעליית הגג עד שיבוא אביך.

אורזילא

(ברצינות מעושה) אני נשבעת.

אבא יודן

אני אשגיח כי לא תחללי את שבועתך. (מניח לה ארצה)

אורזילא

(בורחת) בו-הו! הנה אני מטפסת שוב!

אבא יודן

(הולך אחריה לאט) את נשבעת, אורזילא.

ילתא

בתו של רבי יוסי מן יוקרת...חה! חה! (נעלמת בבית)
(אורזילא עוצרת ויושבת על הארץ. אבא יודן קרב אליה)

אורזילא

אתה אוהב אותי בכל לבבך, אבא יודן?

אבא יודן

לא אדבר.

אורזילא

כל התלמידים אוהבים אותי, אבא יודן. אהבתך גדולה יותר משל כולם?

אבא יודן

...אלהים....

אורזילא

בוא. שב אצלי.

אבא יודן

מה יאמר אביך? מעשים כאלה, למורת רוח הם לו.

אורזילא

(בבוז) למורת רוח הם לו!! אני פוקדת עליך לבוא ולשבת אצלי! לא אצלו!
בכלל, מי חשוב בעיניך יותר – אני, או העריץ הזה?

אבא יודן

היזהרי בדבריך, אורזילא. אביך הוא רבי יוסי הגדול.

אורזילא

ואני?! אני אורזילא היפה אני. שוטה אתה, אבא יודן. הסתלק ממני.
שילא יפה יותר ממך.

אבא יודן

את אוהבת אותו?

אורזילא

כן. פיו מלא שירי אהבה נפלאים. הוא מקושט בבגדים נאים. לך יש אזור שני עם ציציות של זהב?

אבא יודן

את אומרת להינשא לו?

אורזילא

עלי למלא את הבטחתי.

אבא יודן

את הבטחת לו?!?!?

אורזילא

בו-הו! חדל לנהום. ראו! אל מי נשא הדוב את עיניו! אני אנשא רק לבן מלך. אני מחכה לו בכל יום שיבוא.

אבא יודן

ומי הוא בן המלך הזה?

אורזילא

אינני יודעת. עוד לא ראיתי אותו. אבל אני בטוחה שהוא יבוא אלי אחרי שיכריע עשר ממלכות. אז יביא לי שלל – עשרה כתרי מלכות.

אבא יודן

ואם לא יבוא בן המלך?

אורזילא

אז אנשא לך.

אבא יודן

את מהתלת בי כמו שהתלת בשילא.

אורזילא

מדוע מתנה אתה אהבים בדברים שכל כך צורמים את האוזן? כאשר שילא מתנה אהבים – אומר כל גופו – שירה נפלאה.

אבא יודן

את צפורת כרמים, אורזילא. (כורע אליה ומושיט ידיו).

אורזילא

(קופצת ממקומה ובורחת. רואה את שילא בא) שילא! שילא!

שילא

(זר שושנים בידיו. אורזילא רצה ונופלת על צווארו) חה, חה... כך מקבלים פני בן מלך בשובו מן המלחמה. הנה השלל ילדה קטנה. (רוצה לנשקה).

אורזילא

(משתמטת) ילדה קטנה? בת מלכה אני!

שילא

עבדך הנבזה כורע לרגליך, בת המלכה העדינה. שפתיו עורגות לנשיקה.

אורזילא

(נושקת לו ברפרוף) חה! (בורחת. שילא אחריה).

אבא יודן

בן הכלבה....(נעלם מעיניהם).

שילא

שפתיך אדומות יותר מן השושנים.

אורזילא

אתה תאב לנשקן. יודעת אני מה שבלבך.

שילא

אושר התבל כולה צפון בהן, אורזילא חמדתי.

אורזילא

דבריך נעימים כצלילי הכינור. שב לצדי, שילא. (יושב) הגד: אתה בן
מלך מתחפש?

שילא

באור עיניך, אורזילא, גם עבד נבזה – בן מלך הוא.

אורזילא

עשר עטרות, תתן לי עם אנשא לך?

שילא

גם את השמש, את הירח ואת כל כוכבי השמים.

אורזילא

ממלכתך וארמונך, היכן הם?

שילא

שם. במקום בו פורחות השושנים. בסתר היער. ארמוני הוא קסם, אורזילא. עמודיו ארזים גבוהים. כתליו שזורים מקרני אור וירקרק עליהם. מרבדיו אריגי טחב והם נעימים לרגלים עייפות.

אורזילא

אני אשאר בארמונך לעולמים?

שילא

כל ימי חיידך.

אורזילא

מה עלי לעשות כשאבוא שמה?

שילא

לא כלום. ברגע שרגליך תדרוכנה על הסף, יפצחו מאה משוררים בזמרה והאור ישתוף אותנו ואת ממלכתנו. אז תעלי על כס הארמון ודברך יהיה חוק בכל רחבי הממלכה.

אורזילא

ארוכה הדרך, שילא?

שילא

מדוע את שואלת?

אורזילא

אני כל כך עייפה.

שילא

אורזילא. (מרים את אורזילא בזרועותיו. פונה לשער).

אבא יודן

(מזנק מאחורי עץ. רץ ומניח יד על שילא ועוצרו) הנח לה מיד.

אורזילא

אה !!! (נשמטת מזרועות שילא בצווחה).

אבא יודן

קבלת רשות מרבי יוסי לפתות את בתו?

שילא

מה אתה רוצה? מפלצת!

אבא יודן

לך. ארוז את סמרטוטיך היפים ועזוב את יוקרת לפני שרבי יוסי יחזור.

שילא

זה! כך? אתה כלב שמירה? שמירתך היא שמירת כלב. אין טוב לכלב מבעיטה בזרבונית.

אבא יודן

(מאיים על שילא) היכנסי הביתה, אורזילא.
(אורזילא פורצת בבכי ובורחת הביתה. שילא שולף פגיון ומסתירו אחרי גבו)

שילא

ומה בדיוק עלי לעשות?

אבא יודן

כלום. אמרתי לך. קח את חפציך והתסתלק.

שילא

אתה יכול לילל באזני השועלים.

אבא יודן

אלהים. אתה – שמש לא תזרח עליך יותר. ביוקרת.

שילא

אתה גם לא תראה אותה בבואה. (הפגיון מבריק בידו).

אבא יודן

כך?! (הם נאבקים. שילא נופל, מת).

אורזילא

(משקיפה מחלון הקומה העליונה) אהההה!!!!

ילתא

(מבפנים) אורזילא?

אורזילא

אמא! אמא! שילא מת!

ילתא

(משקיפה מן החלון) אלהים...מה עשו?!

אבא יודן

(מתנער) מה עשו?! המוות עבר פה לרגע. (מרים את הגויה ופונה לאחורי הבית) עורבים! הנה לכם מנה הגונה! (נעלם).

ילתא

...בואו רוחות שאול, צלמוות ואבדון...אבן על אבן בל תותירו ביוקרת... (נעלמת).

(נשמעים קולות החוזרים – רבי יוסי ותלמידים).

רבי יוסי

(עם היכנסם) אבא יודן!

אבא יודן

(מופיע מאחורי הבית) כן רבי.

רבי יוסי

השלום?

אבא יודן

שקט, שלום ושלווה, רבי.

מ ע ר כ ה ש נ י ה

(חדר בבית רבי יוסי. מימין פרגוד המסתיר פתח לחדר שני. הדלת הראשית-משמאל. בירכתיים חלונות, בעדם נראה הגן. בין החלונות ספה נמוכה. רהיטי החדר פשוטים. רבי יוסי יושב על הספה. אבינא ודוסתאי נכנסים. בדלת משמאל).

אבא יודן

מצאתם?

אבינא

לא.

רבי יוסי

האם ראה מישהו את שילא?

דוסתאי

עוברי דרך לא נתקלו בו.

רבי יוסי

שאלתם באכסניות ובפונדקים?

אבינא

גם בבתי הקדשות חיפשנו. שני ימים ולילה רכבנו. איש לא ראה את הבורח.

רבי יוסי

בורח! אילו ידעתי כי ברח, לא הייתי מצטער כל כך. רגיל אני בתלמידים בורחים מיוקרת. אבל שילא נעלם באופן מוזר. משהו חשוד יש פה.

אבינא

הוא לא נפרד לשלום ולא שאל לברכתך.

דוסתאי

את חפציו השאיר אחריו. גם את בגדיו המפוארים.

רבי יוסי

הגנדרן הזה, שסלסל בשערו והתקשט כטווס....נדמה כי רוכב הולך וקרב.

דוסתאי

אצא ואראה. (יוצא)

רבי יוסי

(לעצמו) כולם ילכו בדרך שילא. כולם ישא הרוח לארבע כנפות הארץ כולם חוץ מאחד. הוא יירש את מקומי בבוא יומי. על כסא רבי יוסי מן יוקרת ישב הארי שבחבורה. העמוד התיכון של הדורות הבאים. אבא יודן הגדול.

דוסתאי

(נכנס) זה פפה. הוא חוזר מכיוון גוש חלב.

רבי יוסי

שלחתי אותו אל האב. חשבתי, אולי שב לבית אביו, אביטל.

פפא

(נכנס) כמצוותך עשיתי, רבי.

רבי יוסי

רואה אני כי שבת בידיים ריקות.

פפא

שילא לא הגיע לגוש חלב. אביו – רוחו קשה עליו.

רבי יוסי

דברת עם אביטל הזקן?

פפא

אמרתי לו כי בנו עזב את יוקרת וכי עקבותיו לא נודעו.

רבי יוסי

מה אמר לך אביטל הזקן?

פפא

דברים קשים.

רבי יוסי

דבר.

פפא

כשסיפרתי לו שבנו נעלם, החל הזקן לזעוק כמשוגע.

רבי יוסי

זעק מה? כי ידרוש את בנו מידי?

פפא

לא את בנו. את דם בנו.

רבי יוסי

את דם בנו?! זקן שוטה זה חושד כי דמו של שילא נשפך פה, תחת צל קורת? הה! אני עוד אפקח את עיניו לראות ולהיווכח כי יוקרת אינה מערת פריצים! יוקרת אינה בית ועד לרוצחים! אביטל – בנו אבד לו. גם לי היה בן.... צדק אביטל. הוא דורש את בנו מידי. אני אשיבנו לו אם עודו בחיים. לכו ורחצו רגליכם. עייפים אתם מן הדרך. (התלמידים פונים ללכת) אם תפגשו באבא יודן – שלחו אותו אלי. (יוצאים)

עיליש

(נכנס, שומע דברים אחרונים מקודם) ברכת אלהים עליך, צור הגליל.

רבי יוסי

עיליש? רק אסון או נס עשויים להביא אותך לתוך יוקרת.

עיליש

הס. אזניים לכותל.

רבי יוסי

בביתי אין אזנים לכתלים. מה הדבר, עיליש? מה תבקש?

עיליש

שלא יהיו אזנים גם לפרגודים.

רבי יוסי

אין מצותתים לשיחות ביוקרת. זאת היא פקודתי והיא נשמרת בקפדנות. מה תבקש?

עיליש

כלום. אני באתי לספר לך מעשה שקרה.

רבי יוסי

ומה קרה, עיליש?

עיליש

הבא ונראה. (מהרהר) באמת. מה קרה? מעשה בנזיר אחד שלפני שהיה לנזיר עשה מה שלא יאה לנזיר לעשותו....(מהרהר) אין זה מן העניין שאותו באתי לספר לך. הנה! יגעתי ומצאתי! עשה אזנך כאפרכסת, רבי יוסי: איש מצאתי.

רבי יוסי

איש מצאת?

עיליש

כן! כן! איש מצאתי. איש הראוי לשמו. אב בחכמה ורך בשנים. עָנו כהלל...

רבי יוסי

(קוטע דברים) ובכן!?

עיליש

בכן? אני אומר לך כי איש מצאתי. אתה הנח לי עד שאגמור ותדע. איש זה שמצאתי, אינו סתם איש. כל המעלות הטובות שָׁמְנו חכמים אתה מוצא בו. הוא איננו פטפטן. הוא לא ימלא פיו בדברים בטלים כמוני, למשל. שתקן הוא ושקוע במחשבות כפילוסוף. יותר מזה. כובש את יצרו הוא. תאוות העולם הזה השליך מאחורי גוו. לא כנזירים האלה. צדיקים מסתפקים במועט – והוא מסתפק בלא כלום. אתה, למשל, גר בבית שחדריו מרובים. אני מתגורר במערה מרופדת טחב. והוא? לא דא ולא הא! שמים ממעל וארץ מתחת ותו לא. חפשי. לא כמוני ולא כמוך.

רבי יוסי

איפה הוא האיש הזה?

עיליש

הה! פחות מתחום שבת מביתך. בגלל זה באתי לדבר אליך, אפילו שלשם כך אני נאלץ להיכנס למקום הארור הזה. אבל עדיין לא גמרתי לספר בשבח. איש זה אוהב צדקה הוא. יש בו ממדת בוראו. מה הקדוש ברוך הוא זן ומפרנס את הכל, אף הוא כן. בשעה שפגשתי בו ראיתי אושפיזין שלו. להקת עורבים מסובים על שולחנו. הוא עשה להם כרה כסעודה שלמה בשעתו.

רבי יוסי

דברת אליו.

עיליש

דברתי. שניתי ודיברתי. אלא מה? הוא לא ענה. הלא אמרתי לך. שתקן

הוא. פתחתי בשלום ולא השיב לי. שאלתיו לשמו - אין קול ואין עונה.
אילולא הייתי ליצן מעט – הייתי ודאי כועס על חוסר הנימוס הזה.

רבי יוסי

אם איש זה נמצא בגבול יוקרת, אשלח אני ואצווה עליו לבוא מיד.

עיליש

משול ברוחך, רבי יוסי. עכשיו אומר לך קושט דברי אמת. איש זה גדול
הוא ממך ולא ייכנע למשמעתך. איש זה, אם לדבר בלשון נקייה, איש זה הוא
פגר.

רבי יוסי

מת?

עיליש

אוי להולך! אוי לצער! כן. מת. מת לעולמי עד ולנצח נצחים. כשהיה
בין החיים, ידעת אותו. אז, אילו פקדת עליו לבוא – היה אץ למלא פקודתך.
עכשיו, עליך לבוא אליו.

רבי יוסי

שילא. האם זה שילא?

עיליש

רק חציו. השאר פיזר מתנה לעורבים. והעורבים עוד לא אכלו כל צרכם.

רבי יוסי

אלהים. היכן הוא?

עיליש

בנקרת הצור. מאחורי הבית. תלוי בין שמים וארץ. רגליו נאחזו בסבך.

רבי יוסי

בסבך? מה פירושו של זה?

עיליש

שילא לא בא שמה בדרך הבקעה. הוא בחר לו את הדרך הקצרה. הישר מלמעלה.

רבי יוסי

די בחידות, עיליש! (אוחז בזרועו) שילא התגלגל מראש ההר?

עיליש

אולי טעיתי, רבי. אפשר שמעצמו לא נתגלגל, אלא משהו גלגל אותו.

רבי יוסי

גלגל? כלומר, רצח?

עיליש

אולי אחזו המלאך בציצית ראשו להעלותו השמימה והוא נשמט ונפל לשאול?
אם אתה חפץ לראותו, מוטב להזדרז. העורבים יבלעו גם את צלו.

רבי יוסי

(מתעטף בטלית) נלך. מהר. (יוצאים)
(נכנס אבא יודן. סוקר את החדר ופונה ללכת. מאחורי הפרגוד מציצה
אורזילא)

אורזילא

אבא יודן! אבא יודן!

אבא יודן

אורזילא?

אורזילא

(נכנסת) פניך חיוורים, אבא יודן.

אבא יודן

רבי יוסי שלח לקרוא לי. היכן הוא?

אורזילא

לא היה לו פנאי לחכות לך.

אבא יודן

מה לך פה.

אורזילא

סכנה גדולה מרחפת עלינו, אבא יודן. אני התחבאתי מאחורי הפרגוד...הה!
(אצה לבדוק אם אין מקשיב לדברים)

אבא יודן

אורזילא! על מה הזהירות הזאת?
(בלחש) עמדתי מאחורי הפרגוד והקשבתי. עיליש סיפר....

אבא יודן

(משסע דבריה) עיליש?! הנזיר?

אורזילא

כן. עיליש הנזיר. הזקן הזה לא עבר על סף הבית הזה כבר שנים על שנים.
פתאום אני רואה אותו עובר דרך הגן ובא אל הבית. מיד נבא לבי רעות.
חמקתי מחזרי ובאתי.

אבא יודן

הוא מצא את גוויתו של שילא.

אורזילא.

כן. קור עבר בעצמותיי כששמעתי את הסיפור. הוא מצא אותו תלוי בין
שמים וארץ רגליו למעלה וראשו למטה. אחוז בסבך. (מתחלחלת) עורבים
אוכלים את בשרו!

אבא יודן

רבי יוסי ירד לבקעה?

אורזילא

הוא ועיליש. הה! (כמעט מתמוטטת)

אבא יודן

(תופשה בזרועותיו ומשכיבה על הספה) מה לך, אורזילא.

אורזילא

עורבים נקרו את העיניים....

אבא יודן

הרגעי. עוד היום יקבר.

אורזילא

מדוע נתת לעורבים לנקר את עיניו?!

אבא יודן

אחרי שנהרג, מה יכולתי לעשות?

אורזילא

מדוע לא כרית לו קבר?

אבא יודן

לא יכולתי למצוא אותו. עוד באותו לילה חיפשתי אותו. לא מצאתי.

אורזילא

הלכת לחפש אותו בלילה?!

אבא יודן

אינני פוחד משילא המת. גם לא פחדתי מן החי. אבל באותו לילה נדדה שנת. דמותו רחפה לפני. ברק פגיונו זרח באפלה.

אורזילא

פגיונו! אני ראיתי כיצד שלף את פגיונו כדי להרוג אותך.

אבא יודן

עד חצות התהפכתי על משכבי. חזרי היה ככבשן. נשימתי ללהבת אש. לפתע זינקתי מהמטה. הוא עמד שם. פגיונו בידו, לא נע ולא זע. רציתי להכות בו שוב, אבל ברגע שנגעתי בו – נעלם.

אורזילא

(לוקחת ידו בחיבה) ולא נחרדת למראה שילא המת?

אבא יודן

חה! אני אירא מפניו? הלא הוא מת. יודעת את, פתאום התלקחה בי תאוה משונה. רצייתי למשש את הפגר. לראות שוב כיצד איננו חי יותר. כך. שוכב מת ללא נייע. אחר כך לקבור אותו ולשכוח.

אורזילא

לבדך הלכת ליער?

אבא יודן

חה! ומה חשבת? כי עוררתי את הרב עם כל תלמידיו, שיצאו אתי לחפש את שילא? יחידי הלכתי. צללי לילה רקדו מסביבי במחול בלהות. עיניים בוערות כגחלי אש הציצו אלי מן הנקיקים. זרועות ארוכות השתרגו מולי מבין העצים ואצבעות צנומות קרעו את שולי טליתי. חיש מהר עברתי את הבקעה וירדתי אל נקרת הצור. אפלת מוות שררה שם. אי אפשר היה להכיר בין בול עץ ונבלת אדם. השתטחתי מלוא קומתי ומששתי את האדמה הלחה. חשבתי כי התגלגל מן הצור על התהום. שם בקרקע התהום גיששתי אחריו. ידי מששו בכל גזע עץ מוטל. חיפשתי וחיפשתי ולא מצאתי. כל הלילה התגוללתי בתחתית הנקרה אבל לא מצאתי.

אורזילא

אתה כל כך אמיץ, אבא יודן! יחידי שם כל הלילה.

אבא יודן

רק עם עלות השחר ראיתי אותו. הרימותי את עיני – והנה הוא. תלוי ממעל. רחוק מהישג יד. זרועותיו היו שלוחות כלפי הבקעה וציציות הזהב שבאבנטו התנועעו ברוח הבוקר.

אורזילא

לא יכולת להורידו?

אבא יודן

אי אפשר היה. אי אפשר לגשת אליו!!! לא אמצא מנוח עד שאקבור אותו.... לא אמצא מנוח עד שאקבור אותו! שמעת?! אני רצחתי אותו. לא אמצא מנוח עד שאקבור אותו! אני אקבור אותו. רק אז אמצא מנוח.

אורזילא

(נבהלת) שקט..מה אתה אומר לעשות, אבא יודן? (מתרפקת עליו) מה תעשה?
אתה תתוודה כי הרגת אותו?

אבא יודן

אולי כן. אם אתוודה – ירווח לי.

אורזילא

לא, לא, לא! אתה לא תפצה פיך, אבא יודן. אל תנעץ בי מבט פרא. הרגע
אבא יודן. אבא והתלמידים יטפלו בקבורה. אתה תעזור להם, כאילו לא אירע
דבר. משול ברוחך יום או יומיים והכל יעבור. הלא בשלי הרגת אותו. הנבל
הזה התנכל לי. כמעט הייתי בכל רע. הייה שקט, אבא יודן. אני אתך. לבי
יהיה לך מגן. איש לא יגע בכך לרעה.

אבא יודן

את שוכחת כי שנינו לכודים באותו פח. מעולם לא הבנת לרוח אביך.
אביך זר לך ואת זרה לו. את משלה נפשך, אורזילא, כי רצח יקרה ביוקרת
ואביך ימלא פיו מים?! האיש הזה לא חס על בנו יחידו, כאשר זה סר מדרך
הישר. מדוע יחוס עלי או עלייך, את ילדה פותה, אורזילא. ידיך הענוגות
והרכות לא יצילו אותי ביום דין. את תאבדי יחד אתי.

אורזילא

(בכעס) אני ילדה פותה אני?! עוד תיווכח, אבא יודן, אם אמנם רק ילדה
אני. הלא אורזילא בעיניך כנף רננים. ציפורת כרמים...לא כן? זה כוחי
אבא יודן.

אבא יודן

אביך הוא צור הגליל. את תנפצי את ראשך היפה על הצור.

אורזילא

אינני יראה אותו. איש אינו יודע כי אתה הרגת את שילא. אני ואמא נחריש.
אבל גם עליך לשתוק. השומע אתה, אבא יודן?

אבא יודן

(ביאוש) אי אפשר. אי אפשר! אות רצח בוער במצחי!
 (מרגע זה ועד סוף המעמד נצמדת אליו אורזילא ותוך כדי הדיאלוג מפתה אותו להתעלסות עד
 כדי משגל חטוף)

אורזילא

תינוק שכמוך. אתה רצחת? אתה הגינות עלי. אתה נלחמת על נפשך. אתה
 הצלת את בתו של רבי יוסי מן יוקרת מידי אנס. שום רצח לא אירע! אני לא
 ראיתי. אמא לא ראתה. איש לא ראה.....

אבא יודן

לא אעמוד בנסיון. כשאביך ישוב מן הבקעה ויביט בעיני – לא אעמוד בנסיון.

אורזילא

אתה תעמוד בנסיון, אבא יודן. אני אעמוד לצדך. אני. אורזילא. הבט אל
 תוך עיני ומרגע זה לא ידע לבך פחד. מי שידע את אורזילא, יעמוד בכל
 נסיון. יהיה נאמן עד מוות. (מתרחקים איש מרעותו) אבא יודן..הגדול,
 העז...הנאמן....

(נשמעים קולות מבחוץ)

אבא יודן

צאי, אורזילא. רבי יוסי בא.

אורזילא

(שבה לחבקו ולנשקו) אני יוצאת לגן, לטיול של שעת בין ערביים. אתה תבוא
 אלי, אבא יודן. (יוצאת. לאחר שהייה קלה נכנסים רבי יוסי, התלמידים
 ועיליש)

רבי יוסי

(מתרוצץ בחדר) אבא יודן. שילא לא ברח מיוקרת.

אבא יודן

מצאו אותו?

רבי יוסי

כן. מהלך רבע השעה מביתי. מת.

אבא יודן

מת?!

רבי יוסי

רצח. יוקרת מגואלת בדם. בדמו של אחד מתלמידי. הוא שוכב על הסלע, מאכל לעורבים, לשועלים ולזרזירים. כנבלת חמור. מה קרה ביוקרת? (כולם מחרישים) עוד מעט ונדע. כולם יבואו הנה. אני רוצה לדעת מי ראה את שילא לאחרונה. פפא. קרא לאשתי ולבתי. (יוצא) כולם חשודים בעיני! ולחפש את הרוצח אתחיל פה! בביתי! קודם כל בין בני ביתי! (כולם מתאספים) כולם פה?

דוסתאי

כולם, חוץ מן הרועים.

רבי יוסי

הרועים רחוקים מיוקרת. הרצח קרה פה. לפני שלשה ימים נרצח פה, ביוקרת שילא, בנו של אביטל מגוש חלב. הרוצח השליך את גופת המת לנקרת הצור בקרבת הבית הזה. הוא השלה את נפשו כי נקרת הצור החשוכה תבלע את קרבנו ואשמתו לא תתגלה לעולמים. אבל לשווא. הרצח התגלה. גם הרוצח יתגלה. חשד עוון פלילים רובץ עלי. עליכם, הנלווים אלי להציל את כבוד ביתי, את כבוד יוקרת. בשם אלהים. אם יש מי היודע דבר או חצי דבר על הרצח – יקום ויגיד. (כולם מחרישים) אם הרוצח נמצא כאן – לא תועיל לו שתיקתו. אין מנוס ואין מפלט מפני חמת אל הצדק. שופך דם אדם – דמו ישפך. מי מכם גאל ידיו בדמו של שילא? (מחרישים) מי ראה את שילא לאחרונה?

עיליש

אני.

רבי יוסי

בעודו בחיים?

עיליש

לפני שלשה ימים. אצל גדר גנך.

רבי יוסי

הלא שנינו היינו אז. אני לא ראיתי את שילא. הוא נותר בבית.

עיליש

לא הפנית ראש לאחור. כשור נגח רצת לחפש. אני מביט לאחור. תמיד.
ראיתי את שילא בקצה היער.

רבי יוסי

להיכן הלך שילא?

אבא יודן

אני לא ראיתי.. הוא הלך לטייל ביער.

רבי יוסי

ראית אותו בשובו?

אבא יודן

(נפעם) בשובו? אני.. אני... (נתקל בעיני אורזילא) אני לא ראיתי בשובו.

רבי יוסי

בטוח אתה בכך, אבא יודן?

אורזילא

אני ראיתי בשוב שילא מן היער.

רבי יוסי

את?! איפה היית את?

אורזילא

בחדרי. השקפתי מן החלון וראיתי את שילא בא מן היער. בידו היה פגיון והוא נעלם מאחורי הבית.

רבי יוסי

פגיון?! מי היה אז בגן?

אורזילא

איש לא.

רבי יוסי

(לילתא) את היית עמה כל העת, ילתא?

ילתא

הייתי בבית הזה.

רבי יוסי

גם את ראית את שילא בשובו מן היער ופגיון בידו?

ילתא

השומרת תלמידך אני? שטויות בפי אורזילא. שתינו ישבנו בבית ולא ראינו דבר.

רבי יוסי

עוד פעם ערפל. אלהי יוסי מן יוקרת...ענני. (עומד ללא נייע כמהופנט) תן לי כוח לעשות צדק ומשפט. (בקול מחריד) מי מכם רצה את שילא!!!

אבא יודן

(נסוג בצעדים כושלים) לא בי האשם...לא בי האשם!

רבי יוסי

לאו בפוך. הן בעיניך, אבא יודן. פניך מעידים כי שקר אתה דובר. בשם אלהי ישראל, התוודה!!

אבא יודן

לא בי האשם.

רבי יוסי

אתה הרגת אותו! (לאחרים) מי מכם ראה את מעשה הרצח?! מארת אלהים על כל מי שראה ומסרב להעיד! (כולם מחרישים) בסתר רצה אותו. במחשך עשה מעשהו, ועד ראייה אין. אבא יודן, עליך ציויתי לשמור על הבית. מידך אדרוש דמו של שילא. אתה מחריש עדיין?!?! (אבא יודן שותק) בכך, הנני גוזר עליך גלות. הסתלק מפה ואל תמצא מנוח לרגליך עקב החרפה שהבאת על ביתי. צא! אוי ואבוי לך אם יראה צלך בגבולות יוקרת. לך!

אבא יודן

...רבי....

רבי יוסי

בלום פּיך, אין אני רב לתלמיד שסרח. לך. לך !

אורזילא

(נופלת לרגלי אביה) אבא. אבא. הוא חף מפשע. בגללי.....

רבי יוסי

(משסע דבריה) החרישי! אין מבקשים רחמים על רוצחים.

(אבא יודן פונה ללכת. בקצה דרכו, ליד הדלת הוא כושל ומתמוטט)

אורזילא

אבא...אבא...

רבי יוסי

הסי.

ילתא

(ניגשת לאורזילא, מרימה אותה ומובילה אותה הצידה) הסי בת שלי. אביך כועס מאד. רוח הנקמה הקדושה נושפת ארס הישר מתוך מפיו. הסי בת שלי. (לרבי יוסי) אבא יודן תלמידך הגאון – ודאי שרוצח נורא הוא. ראוי להטיל עליו עונש חמור. לא רק חמש עשרה שנים במערה! חה! חה! חה!

עיליש

(נגש אל אבא יודן ומרימו בכבדות) בוא. מערה מרופדת טחב יש לי. שם תנוח דרך ארוכה לפניך עד שתחזור. למנוחה שלמה אתה צריך. בוא. (הולכים)

אורזילא

(ניתקת מילתא ופורצת בפראות) אתה תשוב אלי, אבא יודן! (רצה אל הדלת. רבי יוסי תופשה בזרועה. היא נלחמת בו וזועקת) הלא תשוב אלי אבא יודן!

אתה תשוב אלי! אני נתתי אבא יודן! אתה לקחת! אתה תשוב!

מ ע ר כ ה ש ל י ש י ת

(חדרה של אורזילא. דלת לחדר אחר. דלת ראשית אורזילא שוכבת על ספה.
ילתא למרגלותיה.)

אורזילא

(בקול רפה) אמא?

ילתא

אני כאן, בתי.

אורזילא

אינני יכולה לראותך, אמא. קולך כה נוגה וחלש. היכן את?

ילתא

למרגלותיך. חשבתי כי ישנה את.

אורזילא

שנתי נודדת.

ילתא

עוד את מדמדת, ילדה.

אורזילא

כשעיני נעצמות אני קלה כנוצה. רוח בוקר בא ומטלטל אותי אל על,
לארבע רוחות השמים. אחר כך הוא משליכני לנקרת הצור מאחורי הבית

ילתא

ילדה, קר לך. (מכסה אותה)

אורזילא

מחר בבוקר אקום ואחבוש לי את החמור. ארד למערתו על עיליש. שם יהיה ביתי.

ילתא

ביתך?! אצל עיליש?! אלהים, לא...

אורזילא

אבא יודן מתחבא שם.

ילתא

אבא יודן.. אה! רק לילה אחד לן שם. מן הסתם קם למחרת ונדד לו הרחק להרים.

אורזילא

אבל לא הרחיק ללכת. אמצא אותו.

ילתא

חודש ימים חלף מאז יצא. עכשיו הוא עשוי להגיע מעבר להרי החושך.

אורזילא

חודש ימים! כה אנושה היתה מחלתי.

ילתא

חודש של חרדה היה זה. כמעט שכלתי אותך, בת שלי. אבל המוות – אהבתי קיצצה את כנפיו. יותר לא יקרה לך מאום. אני משגיחה עליך כעל בבת עיני.

אורזילא

אני קראתי לאבא יודן שיחזור. מדוע בושש לבוא?

ילתא

כאן תלויים לו חייו מנגד.

אורזילא

הבלים!!! מי אמר כי חייו תלויים לו מנגד!

אורזילא

גם את מאיימת עלי בשמו של רבי יוסי הגדול?! די להזכיר את שמו ופלצות אוחזת את כולכם. אבא יודן היה נופל על פניו רק למשמע השם. רבי יוסי הוא בן אדם קפדן ואמיץ, אמנם, אבל אני הזדמנתי עם אחרים כמותו – אמיצים, קפדנים ומטילים אימה סביבם. אני חייכתי – אש נדלקה בעיניהם. אני חשפתי זרוע – לבם העלה הר געש. אבא יודן, אהבתו אלי גדולה מיראתו את רבי יוסי הגדול. מקרה שילא יעיד. חה! חה!

ילתא

אורזילא. את יודעת מדוע ברחתי עמך לגור חמש עשרה שנה בקיסריה? את יודעת מדוע בחרתי לחיות כאלמנה חיה? לברוח מכאן? לחרות על לוח לבך כי אביך הוא עריץ? עריץ! איש אשר לא ידע רחם? היזהרי ילדה.

אורזילא

אותי לא יגרש העריץ אל ההרים.

ילתא

לא. רק על זרים הוא גוזר עונש גלות. אם אחד מצאצאיו יחטא – אין לו תקנה אלא במוות.

אורזילא

אבי? רוצח?

ילתא

הוא הרג את בני.

אורזילא

חה!...הרג... את אחי?

ילתא

הקריב אותו על מזבח הצדק. של אלוהיו. הלל בני. עינים כוכבי בוקר.
קול כשכשוך פלגים ביער. הלל בני! הלל בני!

אורזילא

הלל? ומה חטא...הלל?

ילתא

זך וטהור היה. אבל לא הלך בדרכי אביו. יום אחד היה הלל עם הפועלים בשדה. שעת צהריים הגיעה והעריץ השתהה ולא הביא את ארוחתם בזמנה. אמרו להלל: רעבים אננו. היו יושבים תחת עץ תאנה. קם הלל על רגליו ואמר. תאנה, תאנה. תני פירותייך ויאכלו האנשים. נעשה נס. כשטיפסו לצמרת התאנה, מצאו שם די בכורות לאכול לשובע, אף על פי שהדבר אירע בטרם קיץ

אורזילא

איזה חטא היה שם?

ילתא

העריץ חשב לו את הנס לעוון, לעבודת אלילים. הוא האשימו כי נסתפח בסתר על תלמידיו של פלוני ישוע. גם בלילה ההוא היה אור לבנה שפוך על הגן. אני ישנתי. אך פתאום הקיצותי בחרדה. נדמה לי כי שמעתי אנקה עולה מהגן. אני ראיתי אותם. הם טיילו לאור הלבנה. פתאום ניחתה ידו החזקה של העריץ על בני. נהימה נוראה פרצה מפיו. מיהרתי כמשוגעת אל הגן. הם נעלמו. רק בשובי אל החלון שבתי לראותם. העריץ ניצב שם ובזרועותיו בני הלל.

אורזילא

אמא ! אמא !

ילתא

חמש עשרה שנה. אני לא אשכח אף רגע מן הלילה ההוא.

אורזילא

מדוע שבת הנה? מדוע ביקשת לחזור?! (אוטמת אזניה) לא. אינני רוצה לדעת מדוע. קחי אותי מפה. אני לא אשאר פה אף רגע. הדליקי את הנר.

ילתא

הרגעי. (מדליקה מנורת שמן) אני רק חיכיתי עד שתשובי לאיתנך. אני סיימתי את מעשי ביוקרת. אנו נעזוב את העריץ ואת ביתו לעולמים.

אורזילא

תני לי את הגלימה, אמא. אני הולכת. עכשיו.

ילתא

עוד לא, בת שלי. את חלשה. רוח קרה נושבת בלילה. הסי! את שומעת?
העריץ. אני מבחינה בקול צעדיו. מה הוא רוצה פה? אורזילא! אורזילא!

אורזילא

(נדהמת) אמא?

ילתא

מהרי אל החדר ושכבי. (מוליכה אותה. סוגרת את הדלת) הוא לא יגע בך

רבי יוסי

(מופיע בפתח) אורזילא, איה?

ילתא

ישנה. בחדרי.

רבי יוסי

זה עתה שמעתי את קולה. היא צעקה. כאילו פחד נפל עליה.

ילתא

היא חולה. חלומות רעים מבעיתים אותה.

רבי יוסי

היא ערה. אני יודע. היא יושבת בחדרך ורועדת מפחד. את צל אביה היא
יראה.

ילתא

הנח לה עתה. עד הבוקר.

רבי יוסי

עד הבוקר? בוקר המחר? מחרתיים? בקרים אין ספור כבר עברו עלי בלך
 ושוב. כחומה של ברקנים את עומדת ביני ובינה. שמירה זו – על מה!?

ילתא

שלא תהיה טרף.

רבי יוסי

טרף!? טרף למי?

ילתא

לפריץ חיות הטורף ומכלה את צאצאיו.

רבי יוסי

(בוכה) הלל... בני הלל....

ילתא. אין אני פזיז במעשי ואין דרכי להתנצל עליהם. אבל – אם עלי לבחור
 בין לב אם לבין קנאת אלהי ישראל, אז....

ילתא

(משסעת דבריו) אתה בחרת בלב אם להפוך אותו ללב שכול! אם אלהיך תובע
 ממך קרבנו כאלה – מולך הוא, ואתה עריץ ועובד אלילים. שופך דם עוללים!

רבי יוסי

חדלי לגדף, אשה. את הוכית בסנורים! גם אני איבדתי בן.

ילתא

אני הוכיתי בסנורים ואתה איבדת בן!? אתה הסומא, רצחת אותו בשם

אלהיך!

רבי יוסי

אני הצלתי אותו מאש הגיהנום. הוא נטפל בסתר לאותו איש.

ילתא

הלל בני היה בחיר האל. רחום וחנון.

רבי יוסי

אז, כשבכרה התאנה, אילו ראית אותו אז. את ברק עיניו בכרוע העבדים הנבזים על ברכיהם, משתחוויים לו כעובדי כוכבים ומזלות.. אני לא אהיה אב לנביא שקר ועוכר ישראל !!! אני לא אמיט על ראשי קללת הדורות! אינני רוצה כי שמי ישאר לשמצה ודראון עד עולם !

ילתא

קללה ! שמצה ? דראון עד סוף כל הדורות ? מה איכפת לי?! בשביל דברים כאלה גזלת ממני בן? רוצח !! אתה רוצח ! חה! חה! יותר מזה...אתה...אתה טיפש נורא.

רבי יוסי

נשאתי את אהבתך. גם את שנאתך אשא. אי אפשר לי לקבל תורה ממך. את יושבת, כלואה בארבע אמות של חיי בשרים כחיה במאורתה. גם בתי עומדת על עברי פי פחת. היא נתנה עיניה בהורג נפשות. בולמוס תאוות הבשרים הוא שהטילה על ערש דווי. את תצילי אותה מסכנה זו?

ילתא

כן.

רבי יוסי

איך?

ילתא

תלך מכאן ותינשא לאבא יודן. פאר תלמידך.

רבי יוסי

בתו של רבי יוסי מן יוקרת תינשא לרוצח?!

ילתא

בתי שלי. אין היא בתך. אינך מכיר אותה. אינך יודע מה טיבה.

רבי יוסי

אין אורזילא בתי?! את חייך את שמה בכפך, אשה (שולח ידיו לגרונה)

ילתא

(אינה נרתעת) חמש עשרה השנים לא עברו עלי לבטלה, עריץ נתעב. כששאלו אותה בעודנה פעוטה: "בת מי את, אורזילא?" ענתה: "בת העריץ". אני לימדתי אותה לכנותך בשם הנאה והיאך לך.

רבי יוסי

בת העריץ?

ילתא

וכדי שלא תתבייש בה, חס וחלילה, לימדתי אותה פרק בהלכות מיוחדות בעניני צניעות. חה! חה! חה! שאל תלמידך ויגידו לך.

רבי יוסי

את עשית את בתי יצאנית?

ילתא

אתה התפללת לבנים טובים ויראי שמים? אני מסתפקת בבנים סתם. מה איכפת

לי אם תריסר בחורים מכרכרים סביבה, עורגים לשמוע אוושת שמלתה כשהיא עוברת בגן?

רבי יוסי

התפוח לא נופל רחוק מן העץ.

ילתא

זה שכרך! וזה לך מידי, רבי יוסי הגדול. בתך תחריב את מצודתך. היא תהפוך את ביתך למערת פריצים ואת תלמידיך לכת של נואפים!

רבי יוסי

שקר את דוברת. תאוות הנקמה בלבלה את דעתך.

ילתא

(מחקה את קול אורזילא) "חייכתי – אש נדלקה בעיניהם. חשפתי את זרועי – לבם העלה הר געש" חה חה! אילו שמעת את המרגליות היוצאות מפי בתך, היית מאמין. אבל עכשיו איחרת. מחר עם שחר נעזוב אני ואורזילא את יוקרת. לנצח. אתה תישאר פה. לבדך תחיה. לבדך תמות. זרים יקברו אותך ולא איכפת יהיה היכן.

רבי יוסי

לא אעמוד בדרכך. אבל אתן לא תעזבו עד שלא אראה את אורזילא.

ילתא

(חוסמת דרכו) לא תעז.

רבי יוסי

(במנוחה) ילתא. את בתי אני מבקש. זה חמש עשרה שנה שאת נהנית מן הגזל. הניחי לי ואדבר אל בתי.

ילתא

אתה לא תעז

רבי יוסי

(בהטעמה) הניחי לי להיכנס, אמרתי. (ילתא מגיבה כמהופנטת) לכי עכשיו.
 (ילתא יוצאת) אורזילא! אורזילא! (מקשיב ונוכח כי אין עונה. מיואש
 הוא מתיישב על הספה. אורזילא נכנסת. בת צחוק שובבה בפיה. ניגשת אליו).

אורזילא

אבא?

רבי יוסי

(מתעורר ממחשבות) אורזילא! דימיתי כי את ישנה.

אורזילא

קראת לי.

רבי יוסי

כן. טיילתי בגן. פתאום שמעתי, כאילו צעקת כאדם נתון בצרה.

אורזילא

ומהרת לחוש לעזרתי?

רבי יוסי

כן, אורזילא.

אורזילא

חה! מדוע גרשת את אמא?

רבי יוסי

היא לא הניחה לי לדבר אליך.

אורזילא

חה! חה!

רבי יוסי

על מה הצחוק?

אורזילא

על לא כלום.

רבי יוסי

יהא כך. מדוע חושבת את כי גירשתי את אמך מכאן?

אורזילא

עמדתי מאחורי הדלת.

רבי יוסי

האם לא אמרה לך אמך כי אין לצותת מאחורי דלתות?

אורזילא

גם אמא מצותתת אחרי דלתות. מה בכך.

רבי יוסי

דעת אביך אינה נוחה מזה.

אורזילא

אמא אומרת כי דעתך אינה נוחה משום דבר. יודע אתה איך היא קוראת לך.

רבי יוסי

העריץ?

אורזילא

נכון. אין דבר נסתר ממך. אבל אני איני שמה לב לדבריה.

רבי יוסי

מדוע?

אורזילא

מפני שהיא שונאת אותך.

רבי יוסי

את אינך שונאת אותי?

אורזילא

לא. הלילה נפקחו עיני לראות

רבי יוסי

לראות מה?

אורזילא

לראות כי אמא הוליכה אותי שולל.

רבי יוסי

שולל!?

אורזילא

בגללי גרשת אותה מכאן. לא. זה סימן שאתה אוהב אותי. חה ! חה !

רבי יוסי

על מה את צוחקת, אורזילא.

אורזילא

אתה מבטיח כי לא תנהום?

רבי יוסי

לא אנהום.

אורזילא

צחקתי מפני שרבי יוסי הגדול ואבא יודן נזדמנו לפונדק אחד.

רבי יוסי

את מנסה אותי בחידות, ילדה.

אורזילא

אמא התייצבה לך על דרכך אלי. אתה גירשת אותה.

רבי יוסי

בכן?

אורזילא

כך קרה גם לאבא יודן. שילא התייצב לו על דרכו אלי.

רבי יוסי

אל אלהים. אני עוד קיויתי כי אמך בדתה כל זאת כדי להרעימני. בשלך

נהרג שילא.

אורזילא

(ניגשת אליו ומלטפת שכמו) אבא.

רבי יוסי

בתי?

אורזילא

אבא. אבא. אבא שלי.

רבי יוסי

זה שש עשרה שנה שאזני לא שמעו את השם הזה. אבא הלל. אבא של אורזילא.

אורזילא

אבא. אבא חביב.

רבי יוסי

(מרימה בזרועותיו ונועץ בה עינים) בתי.

אורזילא

(בחיוך) אתה גבור כארי, אבא.

רבי יוסי

את קלילה כצפורת כרמים, אורזילא. (מניחה)

אורזילא

(יושבת לרגליו ומניחה ראשה על ברכיו) אתה אוהב אותי בכל לבבך, אבא?

רבי יוסי

בכל לבבי.

אורזילא

ובכל נפשך ובכל מאודך?

רבי יוסי

ובכל נפשי ובכל מאודי.

אורזילא

אני רוצה להעמיד את אהבתך אלי בניסיון.

רבי יוסי

ואם לא אעמוד בניסיון?

אורזילא

אז אדע כי רימת אותי. אורזילא איננה אוהבת רמאים.

רבי יוסי

(בחיוך) נסי אותי, ילדה. אלהים יהיה בעזרי.

אורזילא

אתה לא תכעס ולא תרים קול זוועות?

רבי יוסי

לא אכעס ולא ארים קול.

אורזילא

אבא.. (לוחשת באזנו משהו)

רבי יוסי

(קופץ ממקומו) הורג נפשות הוא, אורזילא.

אורזילא

(בניחותא) אמא אומרת כי גם אתה אינך נקי מעיסוק זה.

רבי יוסי

את מאמינה לדבריה?!

אורזילא

אתה רק קנאת לאלהיך. חה! חה!

רבי יוסי

אין זה מצחיק אורזילא. הלב נשבר בשל כך.

אורזילא

גם אבא יודן קינא והרג ולבו נשבר בשל כך.

רבי יוסי

אורזילא...

אורזילא

(משסעת דבריו) אבא. פתאום בא איש מגיח מן המארב. הוא תופש אותי בזרועותיו ומושכני בעל כרחי אל סתר היער. אילו ראית זאת, איך היית אתה נוהג?

רבי יוסי

כך עשה לך שילא?

אורזילא

ובגלל זה הרג אותו אבא יודן. אילו ראית כפיר אריות זה ברגע ההוא (מחקה קולו של אבא יודן) "אלהים. שמש לא תזרח עליך עוד ביוקרת". ושילא עמד ממולו כגמד אין אונים. פניו לבנים כסיד. חה! חה! חה! גם הפגיון לא הועיל לו!

רבי יוסי

(לעצמו) בשבילה נרצח איש....בשביל בתו של יוסי מן יוקרת!

אורזילא

(בעינים חולמות) אין אני שווה בנזק שכזה?

(רבי יוסי מביט בה לרגע. אחר תופשה ומנשקה בתאוה)

רבי יוסי

צדק אבא יודן. את שווה. אלהים. כמה שווה את בנזק שכזה.

אורזילא

(ללא נייע בזרועותיו) עייפתי. קר לי.

רבי יוסי

(משכיבה. מכסה אותה. ניצב עליה כחולם. פתאום אוחז ראשו ושואג) אלהים!

אלהים. (רץ לדלת ובורח החוצה).

מ ע ר כ ה ר ב י ע י ת

(הגן בחזית הבית. לילה. אור לבנה שפוך על המקום. רבי יוסי מופיע. מטייל מעט ויושב על הספסל. לאחר רגע מופיע אבא יודן מכיוון היער. הוא מדלג על הגדר, ניגש לעץ ומתכוון לטפס אל הקומה העליונה).

רבי יוסי

(מתעורר מהזייה) מי פה? (אבא יודן קופץ לאחור ושולף פגיון מבהיק)
אתה אבא יודן? (אבא יודן מוריד את הפגיון לאט) לרצוח אותי, באת,
אבא יודן?

אבא יודן

חלילה

רבי יוסי

בכן, לא הנקמה אלא התאוה הביאה אותך ליוקרת, עם פגיון ביד. (אבא יודן
מחריש) אני קורא את הרהורי לבך, אבא יודן. באת להרוג. הלב מצווה
אבל היד ממאנת. אתה, אבא יודן, האות והמופת לירידתנו ולשפלותנו. כולנו
מתאווים לעשות כאריות אך פועים כטלאים בני יומם. חה! חה! חה! אני
קורא את הרהורי לבך, אבא יודן.

אבא יודן

רבי, רבי....

רבי יוסי

אתה מתפלל לשוא. השב את פגיונך ושב לצדי. (יושבים) מאין אתה בא, אבא
יודן?

אבא יודן

מן ההרים. מן השלג. ממקום משכן הדובים.

רבי יוסי

בגדיך סחבות. זקנך פרוע. היכן אתה מתגורר?
אבא יודן

איפה?! חה! חה! אין מקום למגורים למי שחרב רבי יוסי מן יוקרת תלוי על
ראשו!

רבי יוסי

על מה פרנסתך?

אבא יודן

פרנסת כלב. אם נותנים לי פת לחם במתנה – מוטב. אם לאו – אני לוקח ללא רשות הבעלים.

רבי יוסי

ובכן, לך מכאן, כלב אומלל.

אבא יודן

רבי. אל תשלחני מכאן לפני שאראה אותה.

רבי יוסי

אורזילא פקדה עליך לשוב. אתה שבת.

אבא יודן

אני יודע כי תחת הרמך ונידוייך אין חיי שווים אף קליפת השום ביוקרת.

רבי יוסי

חה! אבא יודן. לעולם יהיו פיך ולבך שוים, אפילו בגיהנום. פקודתה של אורזילא חזקה עליך מפקודתי. תאוותך ניצחה את יראתך. שבת. הלא כן, אבא יודן? בוא, אגלה לך סוד... גם אני כמוך..חה! חה! גם אני כמוך, שותה ממי אותו מעין. שנינו לא ידענו כי סם מוות בו. אבל עתה – הארס נוזל בעורקינו. מתי תעזוב את יוקרת, אבא יודן?

אבא יודן

אני לא אשהה פה. רק פעם אחת אראה אותה. לא אוסיף.

רבי יוסי

אתה לא תראה אותה לעולמים.

אבא יודן

לא אגש אליה. רק אראה מרחוק. זה כל מה שאני מבקש.

רבי יוסי

אם נותנים במתנה – מוטב. ואם לאו – אפשר לקחת גם בלי רשות הבעלים, לא כך?

אבא יודן

בחיי נשבעתי.

רבי יוסי

הסתלק, אבא יודן. לבך התיר את השבועה עוד לפני שיצאה מפוך.

אבא יודן

אני מנודה ומוחרם, אבל שבועתי עדיין שבועה.

רבי יוסי

הלילה עמדתי על יד מיטתה ובאפי עלו ריחות התאוה העוטים כענן קטורת את גופה הרך והצעיר. (קופץ ממקומו) אני אומר לך כי בכוחה של ברייה זו להמיט שואה על עולם ומלואו!!! הימלט על נפשך, אבא יודן! אני אברח אתך!

אבא יודן

גם אתה, רבי?!

רבי יוסי

חה! חה! טיפש אתה אבא יודן. טיפש גדול ונורא!

אבא יודן

כך?

רבי יוסי

זרועך חלשה מתאוותך. מה לך להתאונן על גורלך?

אבא יודן

אהבתי את אורזילא. בשל כך טבלה ידי בדם.

רבי יוסי

אותי לא הרגת, אוי למי שחוזר בו באמצע הדרך.

אבא יודן

לפני רגע חפצת להילוות אלי.

רבי יוסי

אני לא אשוב על עקבי. המלט, אבא יודן, לך מפה.

אבא יודן

עייפתי. אנוח פה עד עלות השחר. אז אלך.

רבי יוסי

מבלי לראות אותה?

אבא יודן

רק פעם אחת... (נרדם) רק פעם אחת...
(רבי יוסי נכנס לבית. כעבור רגע הוא יוצא, מוביל את אורזילא אל המקום
בו שוכב אבא יודן).

אורזילא

(מתחלחלת) מי זה, אבא יודן?

רבי יוסי

תלמידי החביב. יורשי. תקותה של יוקרת.

אורזילא

זה איננו אבא יודן. אבא יודן שאני מחכה לו, ענק הוא. צעיר. אוהב ושותק.

רבי יוסי

זה הלך מפה.

אורזילא

מתי ישוב?

רבי יוסי

לא ישוב.

אורזילא

ומי זה השוכב פה?

רבי יוסי

אחד. נודד בהרים. נידח ונבזה. גונב ושודד פת לחם.

אורזילא

איננו נושם, האיש הזה, הוא מת?

רבי יוסי

(אורזילא בזרועותיו) ילדתי...נחמדה את כמעין בארץ מדבר. תאוותך – אש.
נשיקתך – יציאת נשמה.

אורזילא

אה!!! (היא נאבקת ונשמטת ממנו. הוא הולך בעקבותיה. לאט).

אורזילא

אני רואה גלגלי אש וגלגלי דם סובבים מעל לראשי. אל תביט בי.

רבי יוסי

עוד מעט וירווח לך אורזילא שלי. אני אחזיר לנפשך את המנוחה.

אורזילא

...ליל לבנה בהיר... הם מטיילים בגן בין העצים.. איפה ראיתי כל זה?
 ל א ! (בורחת וקורסת על אבא יודן) אבא יודן! קום! אורזילא
 קוראת לך! אני אוהבת אותך. אני נושקת לעיניך, לשפתיך, אני כלתך. אחבק
 ואנשק לך כל הלילה. ענה! (מטלטלת אותו) ענה לי! אינני רוצה למות...
 הוא עומד עלי... מבטו שורף ואוכל את חמודותי. קום אבא יודן.. הנה יש
 פגיון באבנטך. קום. ידיך לא תרעדנה. הך ישר אל הלב האכזר.. אבא יודן!!!

רבי יוסי

אורזילא.

אורזילא

(שולפת את הפגיון בעצמה) עכשיו אתה תמות!

רבי יוסי

(עומד למולה בלי נוע) ילדה. כלי זה לא שלך הוא. הרגע בו התהפכה
 חרבך מעל ראשי – חלף מכבר. בואי.

אורזילא

לא.. לא.. לא..

רבי יוסי

(מוליכה לאט לאחורי הבית) נומי ילדה. הנה באה השלוה.

(האור מתחלף לאור בוקר. נכנסת ילתא ויושבת לטוות בפלך כבתחילת המחזה.
נכנס עיליש).

עיליש

ברכת ה' עליך, ילתא, אשת רבי יוסי הגדול. עדיין את עוסקת בפלך
מבוקר עד ערב. על אשת חיל כמותך אומר הכתוב: ...ורחוק מפנינים מכרה.
בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. גמלתהו טוב ורע כל ימי חייה.

ף

ו

ס

אודות הצגת המחזה

המחזה נכתב ב-1917 על ידי צבי הירש סקלר. הוא הוצג בתאטרון אידי בניו יורק בכיכובו של פאול מוני ונקרא בשם "רבי יוסי מן יוקרת". המעבד, אמנון בקר, פגש במחזה תוך כדי לימוד אמנות התיאטרון באוניברסיטת תל אביב. חרף השפה המליצית, סבר אמנון כי זה מחזה מצויין הראוי להצגה שוב בישראל. לאחר כמה שנים ניהל אמנון בקר את סדנת הצפון של בימת הקיבוץ. המחזה הראשון שהלהקה הציגה היה המחזה הנ"ל תחת השם "מות אורזילא". המחזה הוצג למעלה מ-50 פעמים ונחשב הצלחה בתנועה הקיבוצית. ביים: אסף אור.